
Robert Mihajlovski
(La Trobe University, Melbourne)

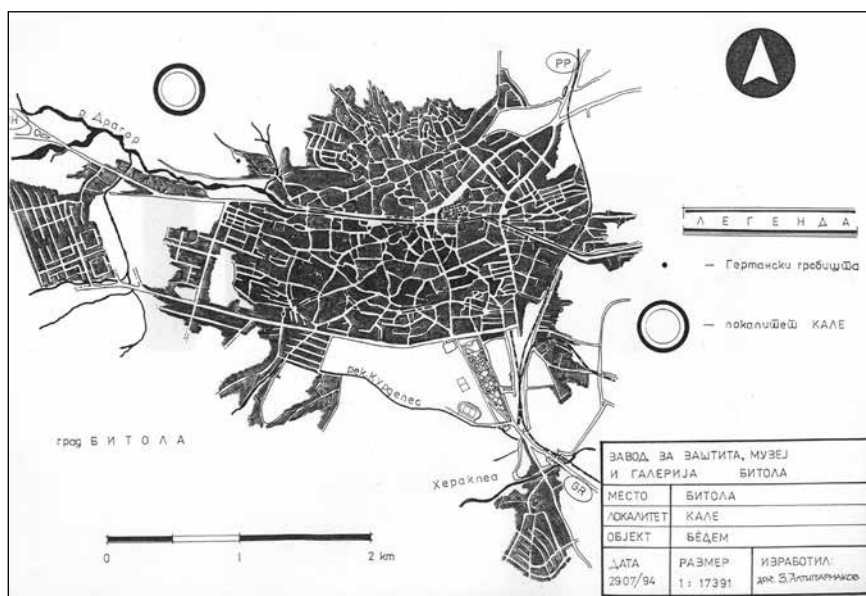
SREDNJEVEKOVNA CRKVA NA LOKALITETU 'KAIE BAJIR' BLIZU BITOLJA

Abstract: U brdima na severozapadnoj strani grada Bitolja, (Republika Severna Makedonija) na lokalitetu 'Kale bajir', tokom arheoloških istraživanja u godinama između 1978 i 1994. bitoljski arheolozi G. Filipovska i P. Srbinovski, otkrili su temelje srednjovekovnog utvrđenja na površini od 2,5 hektara. Ovi ostaci bedema i utvrđenja po sačuvanim fragmentima keramike pripadaju periodu između 9. i 14. veka. Na severoistočnom delu utvrđenog kompleksa otkriveni su temelji crkve koja stilski pripada komnenskom periodu. To je prelazni tip sa upisanim krstom i kupolom, i sa narteksom i eksonarteksom sa bočnim kulama u zapadnom delu. Može se pretpostaviti da je crkva bila deo nekog manastira ili vojnog logora.

Key words: 'Kale bajir', Bitolj, Via Egnatia, Herakleja, Aleksij I Komnen, Atik Mustafa Paša džamija, Yeni džamija

Sa severo-zapadne strane grad Bitolj je od davnina bio ograđen brdima koji štite naselje od prirodnih nepogoda, dok u prošlosti to je bila prepreka koja je štitila srednjovekovno naselje od neprijateljskih invazija. Naporedno sa ovim brdima prolazi klanac reke Dragor koja je duga oko 15 km, uklješetena između masiva velikog Pelistera na jednoj strani a sa druge strane je lanac ovih brda sa već zaboravljenim imenom 'Bora kale'.¹ Ova brda su deo geo morfoloških oblika Oblakovskog masiva sa vrhom od 1430m i ona su izdužena prema zapadnom planinskom Diavato prelazu. Na ovim brdima u srednjovekovnom periodu bilo je lanac utvrđenja koji su kontrolisali i štitili klanac kroz koji je prolazio put za Ohrid, a to je deonica velikog rimskog puta Via Egnatija, koja vezuje Drač na Jadranskom moru sa Carigradom. (Sl. 1)

¹ И. Ивановъ, *География на Македония, Физическа география (Ортография и хидрография)* книга 1, София 1928, 119; В. Кънчов, *Избрани произведения: патуване по долините на Струма, Места и Брегалница, Битолско, Преспа и Охридско*, кн.1, Наука и искусство София, 374, 396-397; Т. Томоски, *Како топонимот Манастир се наложил за втор назив на градот Битола*, Македонија низ вековите, градови, тврдини, комуникации, Скопје 1999, 469-473.

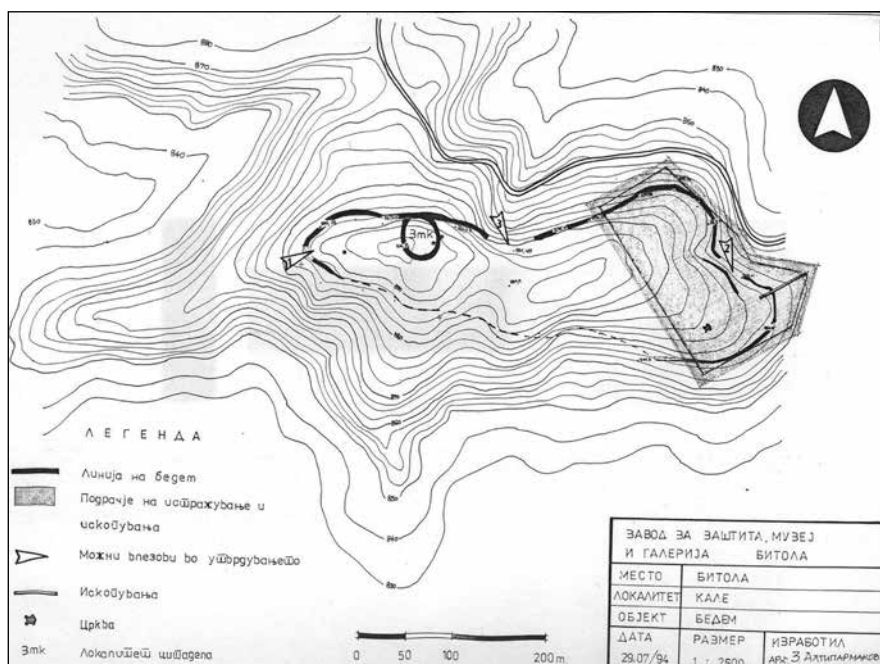
sl. 1. Mapa grada Bitolja. 1994. (Z. Altiparmakov)

fig. 1. Map of Bitola, 1994, (Z. Altiparmakov)

Na jednom od ovih brda sa sačuvanim osmansko-turskim toponimom, 'Ješil bajir', ('Zeleno brdo') na nadmorskoj visini od 894m. otkriveni su temelji prostranog utvrđenja, na kome su obavljena arheološka istraživanja. Ovaj značajni lokalitet u blizini grada Bitolja je otkriven u periodu od 1978 и 1986. godine od bitoljskih arheologa Gordane Filipovska i Peco Srbinovski,² koji su bili inspirisani lokalnim srednjovekovnim legendama o ovom lokalitetu³ i izvršili zaštitna arheološka istraživanja na ovom terenu, pritom otkrivajući temeljne ostatke ovog značajnog srednjovekovnog lokaliteta sa odbrambenim zemljanim bedemom i sa palisadama. Ova fortifikacija prostire se na površini od dva i po hektara, na dva zaravnjena platoa u dužini od 500m i u širini od 150m na istočnom delu i 90m u zapadnom delu. Kasnije oko 1994. godine iz-

² Г. Филиповска, П. Србиновски, *Резултати од истражувањата на локалитетот 'Кале'-Битола во 1978 година*, Macedonia acta archaeologica 6, Скопје 1980, 111; G. Filipovska-P. Srbinovski, 'Two medieval settlements in the Bitola area-results of trial works in the field', Balcanoslavica, vol.7, 115-117.

³ Lokalna legenda zapisana od bitoljskog osmanskog istoričara Mehmeda Tefika o crkvi iznad Crnog mosta u kojoj su skupljalo stanovništvo okolnih sela. M. Cepenkov spominje staklarnicu u blizini sela Raštani i Oblakovo, koji su sela u blizini lokaliteta 'Bora Kale'. M. Tefik, *Кратка историја битолског вилајета*, (превод: Г. Елезовиќ), Братство 27, Београд 1933, 203; M. Цепенков, "Срчацилницата кај селата Снегово и Раштани", *Преданија*, Македонски народни умотворби, (ред. К. Пенушлиски), кн.7, Скопје 1972, 188-189.

sl. 2. Мапа археолошког локалитета 'Kale bajir', 1994. (Z. Altiparmakov)

fig. 2. Map of the archaeological site, 1994, (Z. Altiparmakov)

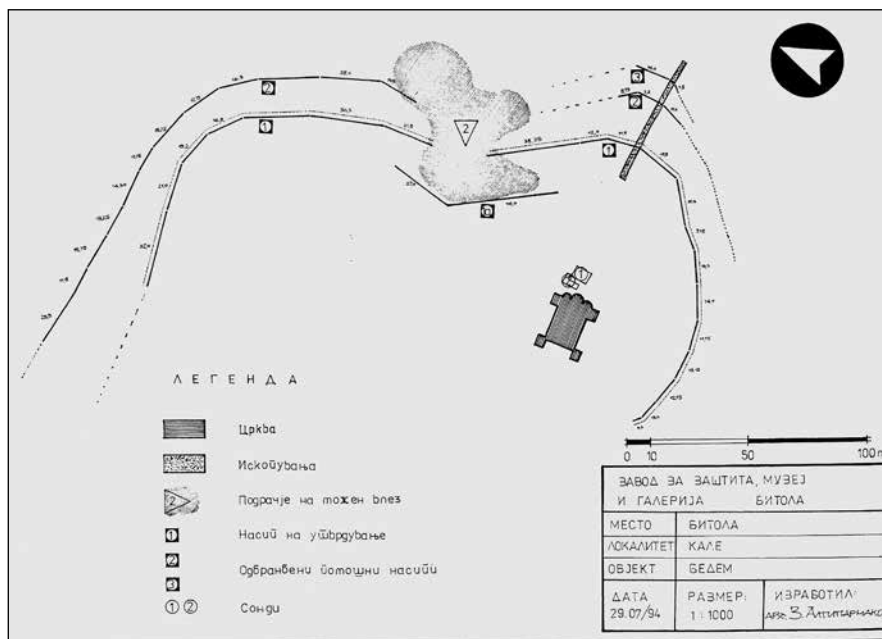
vedena su dodatna arheološka iskopavanja na ovom lokalitetu koja su doprinela da se dobiju dodatna saznanja o ovom lokalitetu, ali po svemu sudeći ostalo je dosta arheološki neistraženog terena.⁴ (Sl. 2)

Na lokalitetu 'Kale bajir' već posle arheoloških iskopavanja u periodu 1978 i 1986. godine otkrivena su dva platoa sa orijentacijom istok-zapad, oko kojih ima dva reda zemljanih bedema sa ostacima drvenih palisada. U ranom srednjovekovnom periodu ovaj utvrđeni vojni punkt je kontrolisalo rimski put Via Egnatia koji je prolazio dolinom reke prema srednjovekovnom Ohridu, a sa istočne strane ovog brda iznad sela Raštani kontrolisao je veliki put prema severu i srednjovekovnom Prilepu.

Prema istraživanjima koji je izvršio arheolog dr Ivan Mikulčić ovaj kontrolni punkt je bio postavljen ovde još u od 6.veku za vreme vladavine imperatora Justinijana. Bila je to vojna osmatračnica koja je komunicirala sa obližnjom Heraklejskom tvrđavom i kontrolisala putnu komunikaciju Via Egnatia. Po njegovom mišljenju ovaj punkt je bio ponovo aktivan u vremenu kneza Borisa Mihaila (852-889) i verovatno je služio kao aula, sa zemljanom fortifikacijom za kontrolu ove doline i putne mreže.⁵ I u 19. veku ovaj put je

⁴ Г. Филиповска-Лазаровска, А. Ѓеорѓиева, К. Капелкова, И. Петрински, *Извештај од археолошките истражувања на локалитетот 'Кале' Битола во 1994 година*, Зборник на трудови на ЗЗСКМ-Битола, 12-13-14, (1995)204-209.

⁵ И. Микулчиќ, *Антички градови во Македонија*, 330. Овај војни пункт је имао

sl. 3. Mapa arheološkog lokaliteta, istočna strana sa crkvom. 1994. (Z. Altiparmakov)
fig. 3. Map of the archaeological site, eastern side with the church., 1994, (Z. Altiparmakov)

bio kontrolisan od Osmanske Treće armije čiji su vojni objekti bili smeštene u blizini Herakleje, a u Balkanskom i Prvom svetskom ratu ovde je bio vojni punkt sa rovovima koji su oštetili ovaj kompleks.

Najverovatnije 'Kale bajir' kao vojni punkt je bio u upotrebi i za vreme Komitopula, cara Samuila, Gavriła Radomira i Jovana Vladislava, koji su imali svoje dvorce u srednjovekovnom Bitolju, prema zapisima vizantijskog hroničara Jovana Skilice. I bitoljski ćirilicni natpis iz 1015/16. godine donosi važne informacije o Jovanu Vladislavu i obnavljanju bitoljske tvrđave.⁶

Na severo-istočnoj strani utvrđenog kompleksa 'Kale bajir' otkriveni su temelji crkve koja stilski pripada vizantijskoj razvijenijoj arhitektonskoj školi, a to je prelazni tip sa upisanim ravnokrakim krstom sa narteksom i bočnim kulama sa eksonarteksom. (Sl. 3) Može se pretpostaviti da je crkva možda bila deo nekog nepoznatog manastirskog kompleksa, a možda je bila deo vojnog logora ili aula. Za starost ovog mesta služi nam sačuvani fragmenti keramike koji pripadaju periodu između 9. i 14. veka. Verovatno je služila za obavljanje svakodnevnih potreba srednjovekovne populacije ovog mesta. Izgleda da posle tog perioda crkvena zgrada je bila razrušena iz nepoznatih razloga, i nikad

strateški značaj u vreme seobe naroda ali i kasnije je bio od velikog značaja, zbog pozicije i pristupa. Aule su bili utvrđeni nomadski vojni centri kod Avara, Huna, Bugara, u kojima su bili i dvorci (obično od drvene gradje) lokalnih vladara.

⁶ Т. Томоски, *Butella civitas Pelagoniae*, Македонија низ вековите, градови, тврдини, комуникации, Скопје 1999, 289-293.

nije više bila obnavljana. Ostali su skromni tragovi temelja zgrade i utvrđenja. Izgleda da je bilo problematično snabdevanje vodom. Tu su ostaci dva skromna izvora vode koji nisu bili dovoljni za snabdevanje stanovništva i stoke. Glavno snabdevanje vodom je bilo iz reke Dragor koja e oko 250 metara ispod nivoa ovog utvrđenja. Sa druge strane brda je selo Raštani koje raspolaže skromnim vodenim potencijalom.

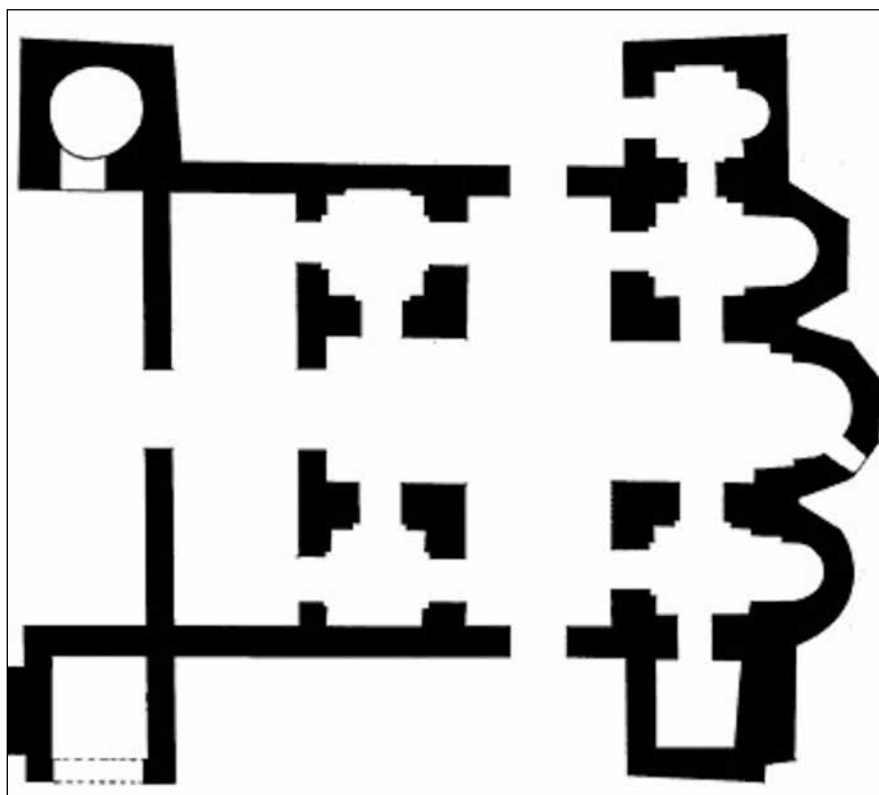
Otkriveni ostaci temelja crkvene građevine imaju dimenzije od 24 x 21m, a ostaci zidova su od nekoliko redova lomljenog kamena povezanim malterom, sa dodacima mermernih spolija i komadima opeke za popunjavanje praznina u zidu. Analizirajući ostatke temelja ove crkve može se zaključiti da je ovo dobro elaborirana arhitektonska građevina sa kompleksnim planom. Ova impresivna crkvena građevina je od tipa upisanog krsta u samom naosu, sa krstom koji formira zidne konstrukcije, sa posebnim tremom koji služi kao narteks. Kako je teren platoa na kojem je crkva podignuta bio nakrivljen i nagnut od severa ka jugu, ozidana su bila ojačanja uz južnu stranu, posebno kod kule trema crkve i uz aneks đakonikona. Treba spomenuti da u temeljima crkve su uzidane mermerne spolije i komadi opeke, koji potiču od nepoznatog objekta, verovatno neka starija crkvena zgrada od koje za sada nema dokaza. (Sl. 4)

Na istočnom delu crkve je trobrodni oltarni prostor, sa proskomidijom i đakonikomom i sa straničnim aneksima. Proskomidije i đakonikona spolja su trostrane, dok je centralna apsida petostrana, a sa unutrašnje strane sve tri apside su polukružne. Sa severne i južne strane oltarnog prostora su dograđeni posebni aneksi koju su prolazima povezani sa bočnim oltarnim prostorijama i to su bile pomoćne prostorije za đakonikon i proskomidiju. Sa zapadne strane je izdužen narteks koji prelazi u eksonarteks sa bočnim kulama, od kojih je južna kula verovatno služila kao kampanile i imala kružne stepenice. Severna kula je verovatno služila za pristup prema galeriji na eksonarteksu, i ove kule imaju vrlo slično arhitektonsko rešenje kao u katedralnoj crkvi Svete Sofije u Ohridu čiji eksonarteks potiče iz 14.veka.

Ali sudeći po ostacima crkve koja ima kompleksnu arhitektonsku strukturu i podignuta je za vreme vizantijske dinastije Komnena i imperatora Aleksija I, Jovana II, Manuila I i Andronika u periodu između 1081 i 1185. godine. Ovakav tip crkve pripada srednjovekovnoj vizantijskoj arhitekturi, koja sadrži i elemente ranijih hrišćanskih građevinskih tradicija na Balkanskom poluostrvu. Arhitektonsko rešenje naosa i istočnog dela crkve u ansamblu sa paraklisionima (kapelama) donosi nam dosta podataka koji potvrđuju ovakve pretpostavke. Ovakav tip oltarnog dela i naosa je prisutan u crkvi svetog Davida u Solunu, episkopskoj bazilici u Caričinom gradu s time što krakovi krsta su prošireni u konhama sa strane. Treba spomenuti veliku crkvu sa martirijom arheološki otkrivena u lokalitetu 'Kale' blizu sela Krupište kod Probištipa i koji je arheološki istraživani oko 1989. godine. U istočnom delu prezviterijum je u centralnoj apside, dok sa obe strane su pastoforije i aneksi.⁷

Analizirajući debljinu zidova koja varira, ova crkva je imala kupolu sa plitkim tamburom, kao i manje kupole iznad đakonikona i proskomidije, dok

⁷ S. Čurčić, *Architecture in the Balkans, from Diocletian to Suleyman the Magnificent*, New Haven and London 2010, 109, 211-212, 227.

sl. 4. Plan osnova crkve. (Z. Sterjov)

fig. 4. Ground plan of the church.(Z. Sterjov)

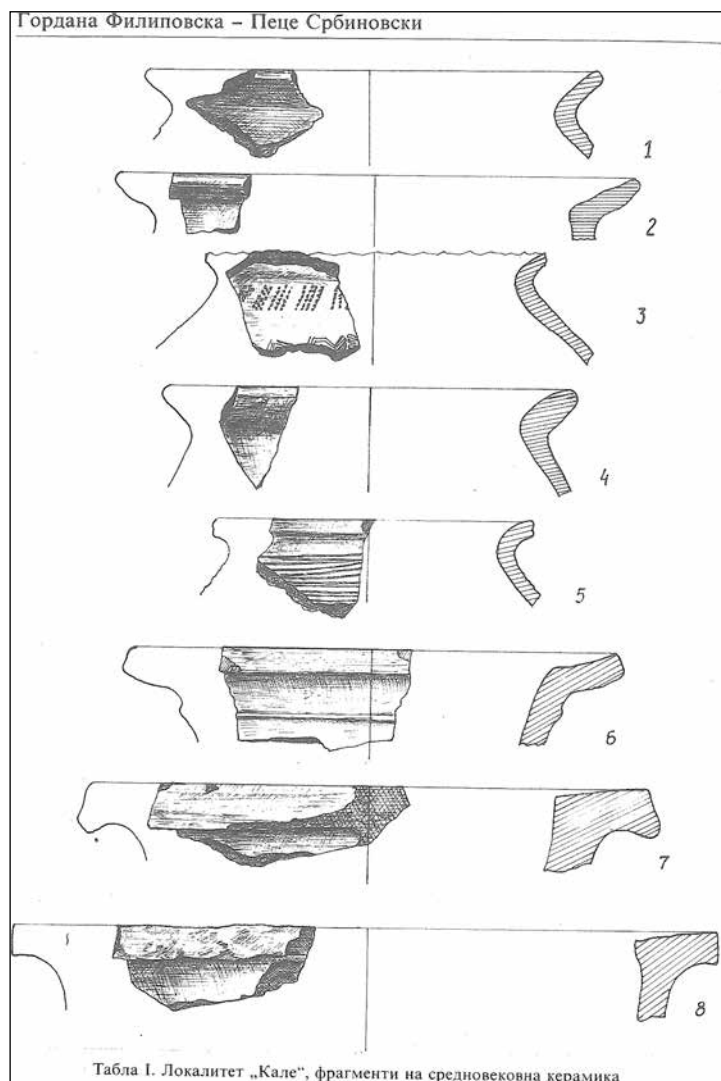
je i ostatak crkve u potpunosti natkriven svodovima. Ovakav arhitektonski stil dolazi iz glavnog grada, i pripada školi Konstantinopolja i prema S. Čurčiću bio malo prisutan pre kraja prvog milenijuma.⁸ Počeci građenja ovakvog tipa crkava sa kupolom koja stoji nad quadratum sacrum, naglašeni su vizantijskoj arhitekturi u 10. veku. To je karakterističan vizantijski stil, sa razvijenim upisanim krstom, koji obeležava sakralno graditeljstvo u Carigradu i Solunu i koji ima presudni uticaj u razvitku srednjovekovnog balkanskog i makedonskog graditeljstva.

Analogije ovakvog crkvnog objekta sa upisanim krstom i narteksom na zapadu su vidljivi u građevini crkve Uspenija Bogorodice u Skripu, u centralnoj Grčkoj iz 9. veka. U desetom veku ovaj stil se razvija u vizantijskoj imperiji i vidljiv je u crkvi Mirelajon ili Bodrum džamiji, izgrađena od imperatora Romana I u 922. godini kao porodični mauzolej. Njen pandan je u Solunu, mitropolitska crkva Panagija Halkeon iz 1028. godine, izgrađena je od protospatarija Hristofora, katepana Longobardije.⁹ Arhitektonska osnova je upisani

⁸ Čurčić, *op. cit.* 335-337.

⁹ *Ibidem*, 370-371; J. Freely, *Istanbul: the Imperial city*, London 1996, 338-339.

sl. 5.
Fragmentsi
keramike sa
lokaliteta,
1978. (G.
Filipovska-P.
Srbinovski)
fig. 5.
Fragments
of ceramics
from the
site. 1978 (G.
Filipovska-P.
Srbinovski)

krst sa kupolom koja stoji na svodovima i ima narteks u tri dela na zapadu, sa tri apside na istočnoj strani.¹⁰ Još jedna crkva svojom arhitektonikom sa upisanim krstom, sa narteksom u tri dela i sa nišama, i sa kupolom koja stoji na bačvastim svodovima a na istoku ima tri stranu apsidu. To je crkva Hristosa Pantepoptes u Carigradu (Danas je Eski Imaret džamija) izgrađena od Ana Dalasene, majke Aleksija I Komnena oko 1087. godine.¹¹ Ipak, jedna od carigradskih crkava je arhitektonski bliska sa osnovama crkve 'Bora kale' a to je danas džamija Atik

¹⁰ L. Rodley, *Byzantine Art and Architecture: An introduction*, Cambridge 1996, 135-136;

¹¹ Čurčić, *op. cit.*, 361-362; Rodley, *op. cit.*, 199-200.

Mustafa Paša u Istanbulu. Imperator Isak I Komnen u 1059. godini je proširio već postojeću crkvicu iz 9. veka, verovatno posvećena svetoj Tekli Vlahernskoj. Ova popularna bogomolja je bila često posećivana od majke budućeg imperatora, Aleksija I Komnena. Crkva je bila oštećena u zemljotresu 1509. godine, posle čega je pretvorena u džamiju. To je bila masivna zgrada, sa dimenzijama od 15 x 17.5m sa upisanim krstom i kupolom na njemu i predstavlja kompaktnu varijantu crkvene arhitekture komnenskog stila.¹²

Na istočnoj strani crkve su poligonalne apside zasvođene i koje su povezane arkama. Krstasti unutrašnji prostor ima četiri zasebne komore pokrivenne svodovima. Ulaz u naos je imao predvorje, koji je posle zemljotresa u 1509 bio odstranjeno. Nosači kupole su u 'L' obliku i iznad njih su stubovi. Sami zidovi su kombinacija kamena i redova opeka, dok je prizemni deo bio od kamena sa malterom.¹³ Prema R. Krauthajmeru ovo je ključni spomenik u razvitku tipa crkve sa upisanim krstom i pokrivenim sa kupolom. To je prelazni tip crkve između ranog i srednjeg vizantijskog perioda.¹⁴

U blizini Skoplja nalazi se crkva svetog Panatalejmona kod Nereza iz 1164. godine koja ima upisani krst u kvadratnoj osnovi sa kupolom, sa četiri manje kupole po stranama i apsidama pokrivenim kupolama. Ktitor ove crkve je Aleksije Komnen, sin vizantijskog aristokrate Konstantina Andjela.¹⁵ Zidovi ove crkve su izgrađeni, verovatno u identičnom stilu kao i crkva 'Kale bajir' od kojih nema vidljivih ostataka.

Treba spomenuti i crkve manastira Pantokratora iz Istanbula izgrađene u periodu 1118-1136. godine, kao crkva Sv. Teodora u Triliji (Bodrum) koja ima svetište u tri dela sa naosom, narteksom i egzonarteksom.¹⁶

U analizi crkve na 'Bora kale' još jedan arhitektonski elemenat privlači pažnju a to je da narteks na zapadnoj strani prelazi u eksonarteks sa bočnim kvadratnim kulama. Po ostacima temelja može se zaključiti da je severna kula sa kružnim stepeništem služila kao kampanila dok preko južne kule verovatno bio pristup prema galeriji na spratu, ili kao mauzolej. Visina ovih kula ostaje nepoznata, ali ovakvo arhitektonsko rešenje nalazimo u katedralnoj crkvi Sv. Sofije u Ohridu, koja ima eksonarteks sa bočnim kulama izgrađen u vreme arhiepiskopa Gregorija u 14. veku.¹⁷

Analizirajući arhitektonski plan sa upisanim krstom u kvadratu i sa kupolom iznad centralnog dela, zatim kvalitetnu izradu samih zidova od lomljenog kamena sa malterom, može se zaključiti da ova kompleksna crkva nastala u 11. veku ili početkom 12. stoleća. To je period kada ovom teritorijom upravlja civilna i vojna administracija vizantijskog imperatora

¹² J. Freely and A.S. Çakmak, *Byzantine monuments of Istanbul*, Cambridge 2004, 172-173.

¹³ S. Čurčić, *op.cit.*, 2010, 272-273, fig. 281, 282b.

¹⁴ T.F. Mathews, *The Byzantine churches of Istanbul: A photographic survey*, Pennsylvania State university press, 1976, 15-24.

¹⁵ R. Krauthaimer, *Early Christian and Byzantine architecture*, Hermondsworth 1965, 399-340.

¹⁶ Zahvaljujem se dr Vladanu Zdravkoviću na njegovoj ekspertizi i ljubaznoj pomoći.

¹⁷ Krauthaimer, *op. cit.*, 459.

Aleksija I Komnena koji je podigao vojnu bazu u blizini Herakleje, poznate kao Pelagonija. Ana Komnen opisuje u svojoj 'Aleksijadi', kako je njen otac, Aleksij, osnovao vojnu bazu u Pelagoniji kod Bitolja odakle je vizantiska vojska planirala pohode na Normane iz Sicilije, na Ugre i na Srbe sa severa.¹⁸ I Dimitrije Honijat opisuje da su naslednici Aleksija I Komnena, imperatori Jovan II i Manuel I Komnen koristili ovu vojnu bazu kao strategijski punkt i za regrutaciju vojske i uzgajanje konja. Zbog toga su tvrđava Pelagonija i srednevekovno naselje Bitolj dobili nove crkvene i administrativne građevine. Bitolj je bio sedište episkopa još iz vremena imperatora Vasilija II.¹⁹ Oko 1088-1089. godine u Ohridu dolazi na arhiepiskopski presto Teofilakt Hefajst, autor 'Žitija svetog Klimenta'. Između 1098 i 1105. godine Teofilakt je zbog poreza dolazio u Bitolj i odsedao kod lokalnog episkopa. Prvi krstaški pohod je prošao kroz Bitolj 1096-1097. godine. U 1168. godini Vilijam Tirski, putuje iz Jerusalima u Bitolj, gde sreće vizantijskog imperatora Manuela I Komnena, (... in provincia Pelagonia, in civitate quae vulgo dicitur Butella....).²⁰

Najnovija arheološka istraživanja na arheološkom lokalitetu u Jeni dzamiji u Bitolju do 2021. godine, otvorili su novo poglavlje u istoriji srednjevekovnog grada. To su temelje velike crkve čija druga faza je iz perioda vladavine Komnenske dinastije, iz vremena imperatora Aleksija I Komnena, o čemu svedoče novo pronađeni vizantijski olovni pečati koji pripadaju vizantijskoj administraciji, crkovne relikvije bitoljskog episkopa, kao i bogati grobni nalazi.²¹

U toku iskopavanja na lokalitetu 'Kale bajir' nalazi fragmenata keramike za svakidašnju upotrebu su bili dragocena informacija za ovaj lokalitet i oni se datiraju u rasponu od 9 do 14. veka.²² (Sl. 5) Najnovija analiza ovog materijala doprineće bližem datovanju ove fortifikacije i crkve.²³ Svakako je potrebna revitalizacija ovog lokaliteta kao i dodatna arheološka istraživanja kako bi se dobili novi podaci o ovom mestu.²⁴ Delovi ove crkve su nepovratno nestali, verovatno nikad se neće saznati tačan izgled ove građevine. Neizvestan je oblik kula, ali je verovatno da su imali vizantijsku stilske forme, možda sa romanskim

¹⁸ *Византијски извори за историју народа Југославије*, (Б. Ферјанчић et alli) т. 3, (1966), 390-39; E. A.S. Dawies, *The Alexiad of the Princess Ana Comnena*, London, New York, Bahrain 2003, 126, 331, 412.

¹⁹ R. Mihajlovski, *Circulation of Byzantine lead seals as a contribution to the location of Medieval Bitola*, Niš and Byzantium, vol. XIV, 585.

²⁰ R. Mihajlovski, *The Religious and Cultural landscape of Ottoman Manastir*, Leiden, Boston 2021, 23, n. 69.

²¹ P. Михајловски, С. Стојкоски, Г. Филиповска-Лазаровска, *Средновековна Битола во светлината на археолошките истражувања во Јени џамија до 2021 година*, Balcanoslavica, 49, (2020) 11-33.

²² С. Тодоровски, *Археолошки наоди од Среден век о ареалот на Битола*, Скопје 2002, 121-122.

²³ Zahvaljujem se B. Risteskom iz Instituta za Staroslovenska kulturu-Prilep, i S. Stojkoskiom iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture i Muzeja-Bitola.

²⁴ Velika zahvalnost za ekspertizu i analizu materijala i lokaliteta: G. Filiposka-Lazarovskoj i Z. Altiparmakovu. Ovaj tekst je posvećen uspomeni senima kolege P. Srbinovskog čija zapažanja su bila dragocena za ovaj tekst.

akcentom na kulama u prednjem delu građevine. Ipak ovi ostaci su važni indikatori duhovnog i civilizacijskog razvitka srednjevekovnog grada Bitolja i njegovog šireg regiona.

Robert Mihajlovski

(La Trobe University, Melbourne)

THE MEDIEVAL CHURCH AT THE ARCHAEOLOGICAL SITE "KALE BAYIR"
NEAR OF BITOLA

In the hills north of Bitola, (Republic of North Macedonia) on the archaeological site 'Kale bayir' remnants of a medieval fortifications were uncovered. Following the local legends two archaeologists, G. Filipovska and P. Srbinovski excavated the site between 1978 and 1994. As a result, medieval fortification of 2.5 hectares discovered on top of the hill that was 894 meters above sea level. It was a military post that controlled the main road of Via Egnatia passing through the Dragor river valley. On the north-eastern side of the earth ramparts some foundations of a church building were discovered. It had dimensions of 24 X 21 m, a cross-in-square with a cupola and a narthex and open portico-exonarthex flanked with two towers on the western side. On the eastern side it has three polygonal apses flanked with side anexes. The walls were built of coarse stone with mortar and some marble spolia.

It seems that this complex church architectural model was imported from the capital of Constantinople or from Thessalonica. This architectural style belongs to the Medieval Byzantine church architecture of Komnenian dynasty. There are some similarities with the architecture of the churches in Constantinople, such as: Atik Mustapha Pasha mosque from the 11. C, Panaghia Chalkis in Thessalonica, from the 11.C, and St Panteleimon near of Skopje from 12.C. The open portico-exonarthex flanked with towers has similarity with the exonarthex of St Sophia in Ohrid, that was built by archbishop Gregorios in the 14. century.